Міністерство освіти і науки України
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет педагогічної освіти і мистецтва
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

з теми «СТИЛІСТИЧНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ІЛЮСТРУВАННЯ ТВОРІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ»

Виконала: здобувачка вищої освіти
освітньої програми Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
денної форми здобуття вищої освіти
РАТУШНА Аліна Андріївна

Керівник: Оксана КЛІЩ, кандидат архітектури
Рецензент: Іван ГУЦУЛ, кандидат мистецтвознавства, доцент

Кам’янець-Подільський, 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП……..3

РОЗДІЛ 1. СТИЛІСТИКА ТА ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ…….6

1.1. Художньо - композиційні аспекти ілюстрування літературного твору……...6

1.2. Техніка і технологія виконання сучасних ілюстрацій……..……...13

Висновки до розділу 1……..……..18

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ІЛЮСТРУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ……....20

2.1. Концептуальний зв’язок ілюстрації та поетичного твору……20

2.2. Процес виконання ілюстрацій на вірші Катерини Балашової…….26

Висновки до розділу 2……..…….….31

ВИСНОВКИ……...32

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..…34

ДОДАТКИ……...4

1

ВСТУП

Поетичні твори є важливою частиною української культури, та відображають духовний та мистецький розвиток суспільства.

Поезія відіграє посутню роль у збереженні культурної спадщини, національних особливостей та історичної пам’яті народу та країни. Це інструмент, здатний пробудити інтерес до минулого, стимулювати вивчення історії, пояснити її віхи, виховувати повагу до традицій [39, с.7]. Гарне та правильно продумане художнє оформлення збірки віршів робить твір більш привабливим та цікавим для читача, сприяє його популяризації.

Ілюстрована книга в сучасному українському культурному просторі постає як повноцінний візуально-комунікаційний феномен, здатний впливати на формування естетичного досвіду, моральної чутливості та національної ідентичності [18, с.2].

Ілюстрування сприяє кращому розумінню змісту художнього твору, ідей та сенсів які заклав автор. Допомагає глибше осягнути різні емоційні стани та настрої передані у творі. Створення ілюстрацій до поезій – це складний творчий процес, який вимагає від художника не тільки знань з композиції, кольорознавства та техніки виконання, а й глибокого аналізу художнього тексту, розуміння його концепції та символіки. На відміну від прозового твору, поетичний має більш абстрактний та образний характер, він містить різні метафори, підтексти, символи, алегорії, які потрібно правильно інтерпретувати у візуальній формі. Щоб найповніше відтворити авторський задум та створити яскравий художній образ.

Науковці які досліджували специфіку сучасних технік та стилів книжкової ілюстрації: Дубрівна А., Крижанівська К., Матвійчук Л., Мельник О., Новік Г., Зємцова П., Кошка А., Здор О., Лихолат О.

Існує недостатньо наукових праць які розкривають питання художньо-стилістичних і технологічних аспектів ілюстрування поезії, та концептуального взаємозв’язку між поетичним текстом та ілюстрацією. Більшість науковців, які

досліджували оформлення поетичних видань, здебільшого, зосереджувались на аналізі ілюстацій до класичних творів минулих років та історії розвитку цієї сфери (Токар О., Овдієнко О., Владич Л., Чуйко Т., Зайцева В.).

Актуальність теми полягає в потребі дослідження сучасних стилістичних та технологічних прийомів ілюстрування поезії. Адже, стрімкий розвиток технологій має великий вплив на книжкову ілюстрацію. Він створює нові можливості для вдосконалення та впровадження нових технік і засобів художнього оформлення поетичних видань. Що зумовлює необхідність набуття ілюстраторами відповідних знань та навичок, пошук нових стилістичних і композиційних рішень. Сучасна українська поезія перебуває на стадії активного розвитку, вона має свої особливості які необхідно досліджувати, та враховувати при створенні ілюстрацій.

Мета дослідження: визначити стилістичні, технологічні та концептуальні прийоми ілюстрування сучасної української поезії, основні тенденції в створенні ілюстрацій та вплив цифрових технологій в цій сфері.

Завдання:

– здійснити аналіз ілюстрацій до поезії сучасних українських ілюстраторів.

– визначити основні художньо-композиційні аспекти ілюстрування поетичних творів.

– дослідити концептуальний зв’язок ілюстрації з художнім поетичним текстом.

– дослідити сучасні техніки створення книжкових ілюстрацій.

– створити серію ілюстрації до сучасних поетичних творів.

Об’єкт дослідження: художнє оформлення поетичних творів.

Предмет дослідження: стилістичні та технологічні прийоми ілюстрування віршованих творів.

Наукова новизна є результатом аналізу і систематизації теоретичних знань та включає специфіку ілюстрування сучасної української поезії, з використанням сучасних технологічних і стилістичних прийомів для створення

книжкових ілюстрацій, що створює можливості для подальшого розвитку і дослідження цієї теми.

В процесі вирішення поставлених завдань було використано такі **методи:**

– системно-аналітичний для формування комплексного уявлення про предмет дослідження, аналізу та систематизації інформації;

– порівняння робіт сучасних українських ілюстраторів, аналіз їх стилю, технік, образотворчих прийомів, засобів художньої виразності, виявлення схожих та відмінних рис в їхній творчості;

– узагальнення для підсумування отриманої інформації, формування висновків про особливості сучасної книжкової ілюстрації та визначення основних тенденцій у сфері ілюстрування поезії;

– іконографічний метод для аналізу художніх образів, символів, метафор та їхнього візуального трактування в ілюстраціях сучасних українських художників;

– метод інтерпретації для розуміння поезій, аналізу їхнього емоційного та символічного змісту й подальшого візуального відтворення в ілюстраціях.

Апробація результатів: основні результати кваліфікаційного дослідження були представлені на науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2025-2026 навчальному році.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 41 сторінки, з них 26 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 43 позиції.

РОЗДІЛ 1. СТИЛІСТИКА ТА ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

1.1. Художньо-композиційні аспекти ілюстрування літературного твору

Книжкова ілюстрація відіграє важливу роль в художньому оформленні видання, збагачуючи текст візуальними образами, та роблячи його естетично привабливим та виразним. Вона може мати декоративний характер, прикрашати книгу, та не містити в собі важливої інформації. Або, виступати повноцінним інформаційним джерелом, доповнюючи, пояснюючи, та збагачуючи художній твір яскравими художніми образами. Також, ілюстрації можуть мати першочергове значення в розумінні змісту тексту, особливо у книгах для дітей, які вчаться читати. Для них зображення є найважливішим засобом сприйняття інформації яка подається у виданні.

Завданням ілюстрації в книжці є надання можливості читачу в повній мірі поринути в текст та відчути цінність літературного змісту. Ілюстрація може як підкреслювати найсуттєвіші елементи сюжету, так і розкривати читачу найменші деталі, підсилюючи емоційне забарвлення історії [10, с. 1].

Ілюстрація це частина книги, тому вона має повністю підпорядковуватися задуму, жанру, емоційному забарвленню художнього твору. Вона та інші елементи видання мають утворювати цілісну композицію. Вони повинні бути виконані в єдиному стилі та доповнювати один одного.

Зараз книжкова ілюстрація може відображати широкий спектр стилів та технік, що відкриває нові можливості для ілюстраторів та авторів книг. Вона може бути яскравою та динамічною, або навпаки – мінімалістичною та стриманою, в залежності від жанру та концепції книги [21, с. 1]. Кожен ілюстратор має власний підхід до створення зображення, стиль, техніку і образотворчі прийоми. Від художньої манери художника залежить вибір творів та видань, які він може ілюструвати. Наприклад, яскраві, прості для сприйняття малюнки в мультиплікаційному стилі добре підійдуть для дитячої книги. А

реалістичні чорно-білі зображення, виконані в техніці ліногравюри, гарно доповнять видання для дорослих. Стилістика ілюстрацій, які розміщують в книзі, визначається жанром, цільовою аудиторією, стилем та змістом художнього твору. В сучасній сфері ілюстрування існує безліч різних стилів та підходів до створення книжкової ілюстрації. Умовно їх можна поділити на декілька груп.

Реалістичний стиль: характеризується натуралістичним зображенням персонажів, предметів та оточення, з достовірним відтворенням пропорцій, перспективи, світлотіні та анатомії. Зазвичай, в таких ілюстраціях художник намагається достовірно, відповідно тексту, зобразити героїв описаних у творі та локації, в яких відбуваються події. Незважаючи на строге дотримання правильних пропорцій та перспективи зображення в такому стилі можуть бути варіативними, та відрізнятися в залежності від техніки виконання та використовуваних матеріалів. Також різниться ступінь деталізації. Наприклад дитячі реалістичні ілюстрації, зазвичай, багатопланові та високодеталізовані, їхня мета достовірно відтворити навколишній світ у виразній та цікавій для дітей формі.

В реалістичних ілюстраціях виконаних в техніці гравюри, або графітними олівцями основними засобами художньої виразності є лінія, тон та штрих. У живописних – колір та пляма. Для досягнення виразного ефекту та передачі настрою та атмосфери твору, потрібно підібрати правильний ракурс, освітлення, кольорові співвідношення, реалістично зобразити міміку та емоції персонажів. В художній літературі, як правило, реалістичні зображення використовують для ілюстрування класичних творів та у виданнях для дітей. Також, реалістичні ілюстрації часто використовують в науковій та навчальній літературі, де потрібна точність і достовірність у візуальному відтворенні описуваних предметів та явищ.

Стилізована ілюстрація. Стилізація – це навмисна продумана зміна реальних форм відповідно певного стилю та художнього задуму. Такий образотворчий прийом в сучасному книговиданні є поширеним, адже його використання допомагає створити оригінальний та виразний художній образ.

Стилізація може мати різноманітні форми, від плоских мінімалістичних малюнків до деталізованих багатопланових ілюстрацій.

При створенні стилізованого зображення художник не намагається точно передати реальні пропорції зображувального предмета. Він визначає його основні характерні особливості, такі як форма, ритм, колір, узагальнює або прибирає несуттєві ознаки. Трансформує та підкреслює основні характеристики предмета, відповідно до свого художнього задуму та мети, використовуючи різні образотворчі прийоми та засоби художньої виразності.

Стилізацію часто використовують в ілюструванні дитячої літератури. Використання узагальнення та спрощення реалістичних предметів, виділення і гіперболізації найважливіших для сприйняття суттєвих ознак та відмова від несуттєвих, допомагає дитині краще засвоювати і розуміти текст. Яскравий та виразний стилізований образ зацікавлює юного читача та сприяє бажанню читати книгу.

Зображення і стилізація образу вимагає від митця активної думки і почуттів, а також володіння засобами художнього узагальнення форми. Основа творчого процесу узагальнення форми образу має такі складові: спрощення візуальних і концентрація змістовних характеристик форми; вилучення мінливих і несуттєвих ознак і виявлення характерних упізнаваних елементів форми; доведення зображення до певного стилістичного типу [12, с.3].

Колаж це техніка в образотворчому мистецтві, яка полягає в об’єднані в одній роботі різнорідних елементів, які відрізняються між собою стилем, фактурою, кольором, розміром. У створенні композиції використовують вирізки з журналів та газет, шматочки паперу різної фактури, частини малюнків, їх наклеюють на цупку основу таку як папір чи картон. Також колаж може бути цифровим, та складатися з частин фотографій, поєднаних за допомогою програмного забезпечення. Одним з основних засобів художньої виразності є контраст між різнорідними елементами композиції. Від досягається за рахунок різних розмірів частин зображення, відмінності між фактурами, матеріалами та стилями.

Ілюстрації в техніці колажу часто мають сюрреалістичний характер. Використовуючи поєднання реалістичних елементів, які мають різне світло-тіньове моделювання, форму, фактуру, можна передати таємничу та загадкову атмосферу твору.

Карикатура – це образотворчий прийом, який полягає у викривленому зображенні персонажів, подій та предметів, з метою досягнення комічного ефекту. При зображенні людей, в карикатурному стилі використовується гіперболізація, спотворення та підкреслення її характерних особливостей, рис обличчя, фігури, міміки. Художньої виразності досягають за рахунок контрасту між окремими формами. Наприклад, значне збільшення однієї з частин тіла та зменшення іншої, перебільшення жестів та емоцій. Основний акцент в зображенні робиться на головному образі, який яскраво та зрозуміло передає концепцію автора. Карикатурний стиль, як правило, використовують у сатиричних та гумористичних творах, смішні яскраві ілюстрації посилюють комічність твору. Також, карикатурні зображення часто використовують в публіцистичних виданнях, так як вони, завдяки образній виразності, передають складні соціально-критичні ідеї в доступній, спрощеній формі.

Абстрактна ілюстрація Характеризується відмовою від предметності та натуралістичності в створені зображення, Натомість, для створення художнього образу використовують лінії, плями, геометричні фігури, кольорові співвідношення. В абстрактному мистецтві найважливішими засобами художньої виразності є форма, колір, фактура та композиція. Абстрактні ілюстрації інтуїтивно впливають на сприйняття читача через співвідношення різних форм, ритм, контрасти масштабів і тонів. Колір використовується для відтворення загального настрою твору, він часто має символічне та емоційне значення. В абстрактних ілюстраціях відсутні реалістичні, впізнавані образи, які можна легко зрозуміти. Такі зображення не обмежують уяву читача, а дають простір для вільної інтерпретації. Вони допомагають глибше осягнути зміст художнього твору, створюють підсвідомі асоціації, які дозволяють по іншому пізнати вміст книги. Основне задання абстрактних ілюстрацій передати

емоційне забарвлення, концепції твору, асоціації, через нефігуративне зображення, не відтворюючи конкретні образи описані в тексті.

Саме такий підхід особливо актуальний для ілюстрування художньої літератури, поезії чи філософських творів, де важливим є емоційний резонанс та складність змісту, які не завжди можна передати через чіткі образи [30, с. 3].

Важливим аспектом оформлення художнього видання є зв'язок між його елементами. Всі частини книги повинні гармонійно поєднуватися, мати єдиний стиль та сприйматися цільно.

Недостатньо прикріпити ілюстрацію до тексту, недостатньо підібрати для книги найактуальніший сюжет – необхідно вдало скомпонувати текстовий та ілюстраційний контент на смузі, на розвороті та в усьому виданні. Композиція видання та правильне розташування ілюстрацій у ньому визначає його естетичну цінність і значущість як явища книжкового мистецтва [31, с. 9].

Види ілюстрацій відносно розміру та місця розташування:

Смугову ілюстрацію розташовують вгорі або внизу. Вона має вузький формат та займає всю ширину сторінки. Вони можуть бути декоративними, символічними або ілюструвати сюжетну дію.

Напівсмугова ілюстрація розміщується посередині та займає половину ширини сторінки.

Фронтопис це зображення яке знаходиться на початку книги. Його розміщують на лівому боці розвороту. Фронтопис повинен передавати характер всього твору, відтворювати основні теми та ідеї, які заклав автор. Це може бути портрет автора або головного героя, сюжетна подія, або ілюстрація головної ідеї.

Розворотна ілюстрація займає дві суміжні сторінки та має горизонтальний формат. Для таких зображень відбирають основні сюжетні події. Великий формат дозволяє створювати деталізовані ілюстрації. Якщо на розвороті розміщують текст, то він визначає зміст зображення. Видання може містити декілька розворотів, або повністю складатися з розворотних ілюстрацій. Такий формат поширений у створенні книжок для дітей, вони можуть містити текст, або зовсім його не мати.

Сторінкові ілюстрації, так само як і розворотні, відображають найважливіші події твору. Вони можуть ілюструвати текст розташований на сусідній сторінці, або відображати тему, подію чи ідею розділу книги.

Заставка це ілюстрація що знаходиться на перед новим розділом твору. Її використовують щоб допомогти читачу налаштуватися на нову інформацію. За допомогою заставки передають настрій, атмосферу та тематику глави. На ній зображують місце в якому розгортаються події, пейзаж, дійових персонажів, або відтворюють головну тему розділу. Вона може мати орнаментально-декоративний характер, або відтворювати сюжетні події.

Кінцівка це ілюстрація яка розташовується в кінці розділу або книги. ЇЇ використовують з метою створення підсумку розділу або всього твору. Ілюстрація-кінцівка зображує заключну дію оповіді, підкреслює основні ідеї та образи. Сприяє кращому засвоєнню та подальшому аналізу поданої інформації.

Крайові ілюстрації та віньєтки – невеликі зображення які знаходяться на полях або на кутах сторінки. Вони виконують декоративну функцію та зазвичай, не містять змістовної інформації. На таких ілюстраціях можуть зображати орнаментальні та рослинні елементи, персонажів, різні предмети які згадуються в тексті, промальовані номерні знаки.

Ілюстрація на обкладинці має велике значення для композиції видання. Адже, обкладинка – це перше що привертає увагу читача та формує первинне уявлення про зміст книги. Основне завдання художника передати настрій, атмосферу, емоційне забарвлення художнього твору, добираючи відповідні художні образи. Ілюстрація на обкладинці повинна органічно поєднуватися з усіма елементами видання.

Верстання – це процес формування (монтажу) книжкових, журнальних та газетних сторінок заданого формату з підготовленого складання різних видів текстів та ілюстративного матеріалу. Це один з основних процесів поліграфічного виробництва, в результаті якого друковане видання набуває завершеного вигляду [34, с. 65]. Важливим етапом верстки є проектування взаємного розташування ілюстрацій та тексту на сторінках книги. Правильне

поєднання всіх елементів видання полегшує процес читання та сприяє кращому засвоєнню та розумінню поданої інформації.

Цей процес при дотриманні обов'язкових технічних правил забезпечує стильову і технічну єдність оформлення та художню цілісність видання, відповідність кожної сторінки, кожного розвороту як їх змісту, так і загальному принципові оформлення видання [34, с. 65].

Верстка поділяється на чотири види

Відкрита верстка – Зображення стикуються з текстом одним або декількома сторонами. Коли використовують зверстку врозріз – одним, зверстку в оборку – двома. Ілюстрація, як правило, знаходиться вгорі або внизу сторінки.

Закрита верстка – Ілюстрація розміщується всередині тесту та стикується з ним при звертсі врозріз двома боками, а при звертсі в оборку - трьома.

Глуха верстка – Зображення розміщують всередині тексту так, щоб воно стикувалося з ним всіма сторонами.

Верстка на полях Невеликі Ілюстрації знаходяться на полях та не стикуються з текстом.

Отже, ілюстрація це важливий елемент літературного видання.Вона доповнює та пояснює текст, формує емоційне сприйняття твору, допомагає розкрити ідейний задум автора та підсилює художню виразність видання. Використання різноманітних стилів, технік і композиційних прийомів дозволяє створювати унікальні образи, які відповідають жанру твору, його змісту та цільовій аудиторії. Важливе значення має також правильне розташування ілюстрацій у структурі книги та їх взаємодія з текстом під час верстки, адже саме це забезпечує цілісність художнього оформлення й комфортне сприйняття інформації читачем.

1.2. Техніка і технологія виконання сучасних ілюстрацій

Книжкові ілюстратори використовують синтез багатьох стильових напрямів та технік, при цьому вільно інтерпретуючи своє візуальне бачення

тексту. Класичні техніки – туш, графіт, акварель, пастель, кольорові олівці та лайнери, темпера, акрил, олія, мішані техніки, аплікація, колаж тощо – все ще затребувані у графічному дизайні, водночас комп'ютерна графіка все активніше інтегрується у сферу книжкової індустрії, дозволивши художникам розвивати ідеї, які при ручній роботі були б занадто трудомісткими [22, с. 1].

Всі техніки ілюстрування можна поділити на традиційні – з використанням художніх живописних чи графічних матеріалів, сучасні – створенні за допомогою комп'ютера і спеціалізованих програм, та змішані – поєднання різних технологій в одній ілюстрації.

В сфері книговидання цифрові зображення набули широкого використання завдяки функціоналу програмного забезпечення, який дозволяє спростити та пришвидшити процес створення ілюстрацій. Традиційні техніки такі як: акварель, гравюра, олівці, поступаються сучасним плані оптимізації виробництва, але також мають великий попит серед книжкових видавництв, завдяки своїй унікальній естетиці.

Використання традиційних мистецьких матеріалів, таких як олівці, акварель, олійні фарби, надає роботі особливого шарму та автентичності. Відчуття руху пензля по паперу, запах фарби та насиченість кольорів додають роботі життєвості та емоційності, створюючи неповторний образ. Кожен спосіб має свої переваги і унікальність, що створює безмежні можливості для художників втілити свою творчу ідею та зробити книжку з неперевершеною майстерністю і красою [33, с. 27].

Акварель є одним з найпопулярніших традиційних матеріалів для малювання ілюстрацій. Це водорозчинна фарба, яка потребує якісного щільного паперу. Основні особливості акварелі це її прозорість, можливість створювати плавні, м'які переходи між світлом і тінню, за рахунок використання різної кількості води, та тонкі кольорові градації. Ця фарба досить поширена серед ілюстраторів, адже дозволяє предавати повітряність та свіжість у роботі та поєднувати графічні та живописні прийоми.

Цей матеріал має перелік властивостей, в залежності від поставлених акцентів у роботі, акварель може надати легкості, розмитості або ж чіткості та графічності [3, с. 2]. Цією фарбою можна працювати в техніках аля прима та лесування, тобто багатошарового живопису. Також акварель добре поєднується з іншими художніми матеріалами.

Робота в техніці аля прима передбачає виконання малюнку за один сеанс, без підготовчого ескізу, на сухому папері, або попередньо змоченим великою кількістю води. Такий прийом дозволяє створювати ілюстрації етюдного, легкого характеру, без ретельного та достовірного промальовування деталей. Техніка аля прима вимагає від ілюстратора прийняття швидких композиційних рішень, впевненості та чіткості в рухах, адже треба встигнути виконати малюнок до того як висохне фарба.

Працюючи в техніці багатошарового акварельного живопису художники, в процесі роботи, використовують велику кількість шарів фарби з різною прозорістю, розведених водою. Спочатку виконується ескіз олівцем, на якому легким контуром визначають композицію та основні форми. Потім потрібно поступово набирати тон, виконуючи світло-тіньове моделювання, рухаючись від найсвітліших місць ло найтемніших. Темний колір отримують накладаючи один шар на інший.

Акварельні фарби можна поєднувати з іншими художніми техніками: кольоровими олівцями, пастеллю, лінерами, тушшю. При комбінуванні акварелі з кольоровими олівцями та пастеллю, спочатку на папір наносяться фарби, і після цього малюнок доповнюється іншими матеріалами. Також, часто використовують лінери, чорнило або олівець для створення контуру зображення.

Художники, дизайнери та ілюстратори крім акварельних фарб надають перевагу ще непрозорим, так званим криючим фарбам. До таких криючих фарб належать клейові та олійні фарби, темпера та гуаш [31, с. 45].

Гуаш це водорозчинна криюча фарба кремоподібної текстури. Її можна наносити на різні основи такі як папір, картон, полотно, двп. Гуашю можна малювати пастозно, товстими мазками, починаючи роботу від темних і середніх

тонів та закінчуючи світлими. Або розбавляти фарбу водою, імітуючи акварельний живопис. Вона швидко сохне, та дає можливість виправляти помилки. Після висихання гуаш стає матовою та трохи світлішою.

Акрил це водорозчинна фарба яку можна використовувати на будь якій поверхні. Ним малюють на грунтованому полотні, картоні або двп, папері, тканині, склі, дереві. Цей матеріал універсальний, та підходить для будь якої живописної техніки. Акрилові фарби швидко сохнуть, не змінюють колір та стають невразливими до води після повного висихання.

Олійний живопис не дуже розповсюджений в сучасному ілюструванні, адже це трудомістка техніка, яка потребує великих затрат часу та матеріалів. Зазвичай ілюстрації виконані цим матеріалом використовують в дорогих колекційних або подарункових виданнях. Олійними фарбами малюють на полотні, використовуючи олію або спеціальний розчинник. Основні техніки роботи це лесування та пастозне письмо.

Також іноді можна зустріти ілюстрації виконані в техніках аплікації та колажу. Такі зображення створені шляхом наклеювання шматочків різних матеріалів на одну основу: папір, картон, двп та інші. Для аплікації, переважно, використовують частинки одного, або декількох однорідних матеріалів. Це може бути картон, фольга, папір, різні види тканин, шкіра. Колаж - це композиція з різнорідних матеріалів та текстур. Зазвичай, для нього обирають вирізки з газет, журналів, листівок, частини малюнків та роздруківок.

З графічних матеріалів у ілюструванні застосовують графітні, кольорові, вугільні олівці, пастель, сангіну, вугілля, туш та лінери. Олівці розрізняють за м’якістю грифеля, від твердих (Н) до м’яких (В). Така варіативність відтінків дозволяє передавати широкий тоновий діапазон, та створювати плавні переходи між світлом і тінню. Найголовнішим виражальним засобом в графіці є лінія. Вона може мати різний характер, бути жорсткою або м’якою, пластичною, рівномірною, тонкою або товстою. Її форма та насиченість регулюється натиском та кутом положення олівця. Основною технікою в роботі з олівцями є штрихування (нанесення штрихів з однаковою відстанню між ними). Його

використовують для формоутворення та виявлення об'єму, фактури поверхні шляхом поєднання різних за спрямованістю та характером штрихів.

В процесі виконання роботи тушшю використовують різноманітні пера та пензлі. Вони дозволяють регулювати товщину та форму лінії. В люстраціях виконанних тушшю чіткі та контрасні переходи між світлом і тінню. Цей матеріал дозволяє робити штрихування та однотонні заливки.

Малюючи м’якими графічними матеріалами, зазвичай, окрім штрихування та контурних ліній, застосовують розтушовування, щоб досягти плавності.

Паличками пастелі можна проводити м'які довгі лінії, швидко вкриваючи всю поверхню паперу, якщо натискати на них по довжині олівця. Якщо сильно натискати лінія буде дуже яскравою. За допомогою пальців, вати або розтушки можна розтерти штрихи, пом'якшуючи тони і створюючи плавні переходи від одного кольору до іншого [31, с. 39].

Все частіше художники обирають графічний планшет та редактори для малювання, замість класичного полотна та фарб [3, с. 2].

Цифрові техніки дозволяють використовувати різноманітні налаштування та функції, що робить процес створення ілюстрацій зручнішим. Також, наявність великої кількості інструментарію, що завжди є доступними для митця, створює неабияку перевагу диджитал арту над традиційним мистецтвом. При цьому, різноманітні графічні планшети та редактори мають свій власний особливий функціонал, якому художник має навчатись, щоб вправно користуватись потенціалом дигіталізації у повному обсязі [3, с. 2].

Цифрові техніки мають низку переваг над традиційними, а саме:

– Можливість повертатися до будь якого етапу роботи, без втрати попереднього результату.

– Відсутність додаткових затрат часу на підготовку матеріалів, змішування та висихання фарб.

– Можливість суттєвого змінення кольорів та фактури всієї роботи або окремих шарів. Вільна трансформація та зміна положення композиційних елементів, форми полотна.

– Наявність гарячих клавіш, які дозволяють швидше обирати потрібний інструмент чи функцію.

– Помилки і неточності цифрової ілюстрації можна з легкістю виправити швидко та без шкоди для зображення [9, с.3].

Створення цифрових ілюстрацій передбачає використання спеціалізованої техніки: комп'ютера, планшета, графічного планшета, стилуса. А також, профільних програм для роботи з растровою або векторною графікою.

Цифрові зображення поділяються на растрові та векторні. Перші мають в своїй основі прямокутну сітку з точок заповнених кольором – пікселів. Растрові зображення мають роздільну здатність. Чим вона вища, тим більше пікселів містить файл.

Растрова графіка ефективно представляє реальні образи. Наші очі пристосовані для сприйняття великого набору дискретних елементів, тому нам легко сприймати піксельні зображення [28, с.20]. Растр дозволяє створювати реалістичні ілюстрації з світлотіньовим моделюванням та плавними кольоровими переходами, на відміну від векторної графіки. А також, імітувати традиційні техніки за допомогою пензлів з текстурами та формами живописних чи графічних матеріалів.

Найпопулярніші графічні растрові редактори це Adobe Photoshop, Krita, Procreate, Corel Painter, Clip Studio Paint, Sai.

Adobe Photoshop це найбільш потужна та універсальна програма для роботи з цифровими зображеннями. Вона має широкий функціонал та велику кількість інструментів, які дозволяють в повній мірі редагувати колір, текстури, вільно трансформувати та переміщувати будь які частини зображення. У програмі є можливість створювати багато шарів, та працювати з кожним окремо. Також, Adobe Photoshop має велику збірку різноманітних пензлів для малювання, частина з яких імітує традиційні техніки. Також, програма дозволяє змінювати параметри наявних пензлів та створювати власні.

Загалом треба зазначити, що інструментарій програми Adobe Photoshop дозволяє не тільки наслідувати традиційні інструменти художників, а і

створювати унікальні ефекти, які неможливо повторити на полотні або акварельному папері. Наприклад, за допомогою індивідуальних налаштувань цифрових олівців і пензлів. Програма дозволяє комбінувати елементи малюнка, живопису, фотографії і навіть 3D-графіку для створення власної цифрової ілюстрації [41, с.2]. Інші растрові редактори мають свої особливості, власні пензлі та інструменти , але в цілому їхній функціонал схожий.

Векторні зображення складаються з геометричних примітивів: точок, кривих, ліній. Їхня перевага в можливості масштабування без втрати якості. Векторна графіка застосовується в стилізованих ілюстраціях, з чіткими, точними формами та контуром, без реалістичних кольорових переходів. Найпопулярніші векторні редактори - Adobe Illustrator, CorelDRAW, Inkscape.

Отже, сучасні ілюстратори використовують широкий спектр традиційних і цифрових технік, що відкриває перед ними великі можливості для творчої реалізації. Використання живописних, графічних та цифрових засобів дозволяє створювати різноманітні за стилістикою та емоційним характером ілюстрації. Використання різних матеріалів, технік і програмних засобів сприяє розвитку сучасної книжкової ілюстрації, робить її більш різноманітною та адаптованою до потреб сучасного книговидання.

Висновки до розділу 1

В першому розділі було розглянуто стилістику сучасних ілюстрацій та композиційні аспекти книговидання.

Виявлено, що стилістика ілюстрацій залежить від жанру, цільової аудиторії, змісту та емоційного забарвлення книги. А також від власної манери та образотворчих прийомів ілюстратора. Для сучасної сфери ілюстрування характерне застосування великої кількості різноманітних стилів, та прийомів, експерименти з формою, кольором, композиційними рішеннями, а також використання широкого спектру традиційних та цифрових технік. Всі стилі, які мають сучасні ілюстратори можна умовно поділити на декілька груп: реалістичний, абстрактний, стилізація, карикатура та колаж.

Всі частини книги мають бути виконанні в одному стилі, кольоровій гамі, утворювати цілісну композицію та гармонійно поєднуватися з текстом.

Сучасні техніки набули великого попиту у сфері книговидання. Так, як функціонал програмного забезпечення дозволяє оптимізувати та полегшити процес створення зображень. Традиційні графічні та живописні техніки, незважаючи на те, що вони більш трудомісткі, залишаються затребуваними завдяки своїй естетичній цінності.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ІЛЮСТРУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

2.1. Концептуальний зв’язок ілюстрації та поетичного твору

Книжкова ілюстрація в процесі історичного розвитку пройшла ряд суттєвих змін функцій, взаємозв'язку з ілюстрованим текстом та ролі в книзі. Якщо, на початку вона була лише декоративним доповненням до літературного твору, або прямо зображувала описувані події. То зараз, ілюстрація може виступати повноцінним концептуальним візуальним джерелом на рівні з художнім текстом впливати на читача на чуттєво-емоційному та інтелектуальному рівнях, формувати естетичний досвід. Вона допомагає знаходити нові способи розуміння та інтерпретації ідей автора та спонукає до роздумів.

“Задачі сучасної ілюстрації носять багатовекторний характер, виходячи за межі загально усталених платформ для її існування, зокрема книги. Ілюстрація завжди була пов’язана із сюжетом літературного твору, або інформацією, що вона супроводжувала, однак, сьогодні зазнає інтенсивного розвитку та набуває різноманітних форм вираження за рахунок новітніх суспільних запитів і зазнаючи впливу сучасних технологій” [8, с.1].

Традиційний оповідальний підхід до створення ілюстрацій з буквальним відтворенням сюжету застосовують в епічних поетичних творах, де основний зміст описаний прямо та полягає у низці подій. Але більшість поезій мають в своїй основі складну метафоричну художню мову, а ключові ідеї автор висловлює через підтексти символи та алегорії. Тому, для їхнього ілюстрування потрібно застосовувати більш витончений концептуальний підхід.

У той час як традиційна ілюстрація підтримує текст, концептуальна ілюстрація має його посилювати. Концептуальна ілюстрація існує у контексті та діалозі [36, с.3].

Ілюструючи художній поетичний твір, художнику важливо осягнути та зрозуміти його зміст та пройнятися емоційною атмосферою яку створив

письменник. Ілюстрація це опосередкований вид мистецтва, який повністю залежить від тексту, який є його змістовою основою та першоджерелом. Безаперечно, найголовніше завдання ілюстратора – точно передати в своїй роботі образи та ідей які заклав автор. Але, в процесі пізнання художнього тексту у читача формується власне суб'єктивне враження, з'являються особисті асоціативні зв'язки, які можуть відрізнятися від задуму автора. Сприйняття літературного твору, як і будь-якого витвору мистецтва, завжди має суб'єктивний характер, і залежить від різноманітних факторів: ерудованості, рівня знань, віку, особистих особливостей. Особливість художнього тексту в тому, що він не має чіткої догматики, а навпаки відкритий до різних способів трактування. Тому, неможливо повністю достовірно і об'єктивно передати в ілюстрації всі образи та асоціації які виникли у свідомості поета. Ілюстратор відтворює у своїй роботі не задум автора, а в першу чергу, свою інтерпретацію цього задуму.

Для того щоб краще зрозуміти та якомога точніше трактувати художні образи створені письменником, ілюстратору недостатньо прочитати твір. "Текст твору включає в себе організовану систему сенсів, які передбачають "множинність кодування", що в свою чергу вимагає від ілюстратора освіченості, енциклопедичної компетенції, а іноді й витонченого ерудитства" [11, с.3]. Потрібно комплексно ознайомитися з творчістю поета та його біографією. Це необхідно для того щоб більше дізнатися про його світогляд та погляди які є важливою частиною його творів. Також потрібно розуміти культурні особливості епохи та часу в якій перебуває автор, та яке він має до них ставлення, адже "кожна культурна парадигма, більш чи менш характерним представником якої є даний митець, має свою картину світу, від якої залежить інтерпретація конкретних тем"[11, с.3]. Головну роль відіграє ерудованість художника, його знання історії, історії літератури, історії мистецтва, історії стилів. художник має виявити закон зв'язку між явищами у літературному творі і вже на цьому ґрунті формувати свій підхід до книги [11, с.5].

Мета художника-концептуаліста у використанні певних художніх прийомів без нав'язування свого бачення, але з примусом фокусування глядацької уваги, замислитися над ідеєю. Тобто, якщо ми говоримо про концептуальну ілюстрацію, де її головним завданням є виконання певних функцій як частини літературного твору, ця ідея та зміст повинні належати автору твору, а не художнику [36, с.9].

Художній текст є рухомою знаковою системою, що має властивості незавершеності та «відкритості» (за У. Еко), і в залежності від сприйняття і трактування, може інтерпретуватися по-різному, набуваючи при цьому нових смислів [11, с.3]. Ілюстрація яка представляє цей текст повинна мати такий самий характер. Вона не має містити конкретних значень та образів з єдиним можливим трактуванням. Зображення повинно не обмежувати, а стимулювати увагу глядача, сворюючи в його свідомості нові асоціації, даючи простір для вільної інтерпретації.

Такою ж цікавою, самобутньою та багатогранною як сучасна поезія є творчість українських ілюстраторів та ілюстраторок.

Окремої уваги заслуговують ілюстрації та загальне оформлення сучасних українських авторів віршів, що працюють на дорослу аудиторію. Серед розмаїття класики, іноземних авторів і взагалі, більшого попиту на прозу, а не на поезію, видавцям доводиться особливо прискіпливо обирати ілюстраторів до подібних видань, для того, щоб зацікавити як можна більшу аудиторію [14, с.2].

Слава Шульц відома українська художниця-ілюстраторка яка працює з провідними видавництвами України такими як Віват та Видавництво старого лева, та іншими, а також створює ілюстрації для іноземних видань. Вона використовує у своїй творчості різноманітні техніки: акриловий та акварельний живопис, пастель, вугілля, цифровий живопис та графіку. Для її робіт характерні реалістична манера з впевненим знанням анатомії, перспективи, композиції та засобів художньої виразності. Художниця має самобутнє відчуття кольору, часто для передачі складних почуттів та концепцій використовує поєднання комплементарних кольорів. До зображення персонажів вона підходить з тонким

психологізмом, та майстерністю у віддтворенні глибоких почуттів. Стиль її ілюстрацій залежить від ілюстрованого твору та варіюється від реалізму, з різними стилістичними варіаціями, до сюрреалізму.

Видання «Відкритий перелом голосу» авторства Катерини Калитко – це не просто збірка віршів, а справжня мандрівка в глибини людської душі, де темрява стає не ворогом, а простором для роздумів і пошуку. Це книга, що торкається найгостріших аспектів людського існування: болю, сумніву, втоми, але також і надії, світла та внутрішнього зростання [26].

Книга містить дев’ять кольорових сторінкових ілюстрацій авторства Слави Шульц, виконані в техніці цифрового живопису. Ілюстраторка в сюрреалістичній манері, використовуючи в усіх роботах, контраст синього та червоного кольорів передає наскрізну тему збірки - протидію відчаю та надії, життя та смерті, світла і темряви, втоми та впертості.

У вірші “Схоже на ляльковий будиночок” поетка метафорично, через образ лялькової хатинки, описує укриття. В ілюстрації до цієї поезії, центром композиції є червоний ляльковий будиночок який оточений синіми деревами, які відкидають червоні тіні. Такий вибір кольорів резонує з емоційним настроєм вірша, та відтворює взаємозв’язок життя та смерті. Фон заповнений сірим кольором, він асоціюється з бетоном, який згаданий у вірші. Зверху зображене небо на якому сходить сонце, яке символізує віру в краще.

В ілюстрації до розділу «UKRAINIAN FATIGUE» художниця зображує оголену жінку яка лежить в позі ембріона, зі спини. Такий композиційний підхід передає відчуття вразливості та втоми, постать оточена синім кольором та відвернута від червоного. Поряд зображенні білі проліски, які виступають символом надії та віри.

Цікавою також є обкладинка до збірки Залізниця Сергія Жадана, наскрізною темою якої є образ залізниці, який символізує зміни, мандри, новий досвід. Ілюстраторка відтворює його за допомогою поєднання червоного, як символ чогось невідомого та зеленого – знайомого, рідного та буденного. На

обкладинці зображена узагальнена постать людини яки робить крок з зеленого простору в червоний.

Христина Лукащук – українська письменниця, художниця та ілюстраторка зі Львова. Авторка 12 виданих романів та 21 ілюстрованої книжки для дітей [20].

Вона має унікальний стиль, який характеризується мінімалістичним, узагальненим зображенням та пастельними нюансними кольорами. Їй властиві силуетні зображення, експерименти з формою тіла, збільшення одних частин тіла та зменшення інших, народні та орнаментальні мотиви. Ілюстраторка працює в акварельній техніці, роблячи однотонні заливки кольором, без світлотіньового моделювання, додаючи контур. У своїй творчості, вона висвітлює теми тілесності та жіночності.

Христина проілюструвала збірку "#приголосніголосні" Олекса Бик. Її ніжні лаконічні ілюстрації гармонійно доповнюють ліричну поезію. В своїх роботах вона використовує знайомі буденні образи та національні символи, інтерпретуючи їх у своїй манері.

На обкладинці до збірки "Книга Love" художниця у своєму мінімалістичному стилі зобразила оголені постаті жінки та чоловіка, які ніжно обіймаються. Ці ж персонажі зображені на крайових ілюстраціях, які доповнюють художній текст видання, та створюють приємну емоційну атмосферу.

Косьяненко Катерина – українська художниця, заслужений художник України. Членкиня Національної спілки художників України, магістр живопису. Працює в галузі станкового живопису [17].

Її стиль нагадує іконопис та роботи художників Середньовіччя та раннього Ренесансу. Художниця, у своїх роботах часто звертається до релігійних мотивів та філософських роздумів, висвітлюючи нинішні реалії та звичайних людей в іконописній стилістиці.

Ілюструючи збірку "Список кораблів" Сергія Жадана художниця відтворюючи образи з віршів, зобразила сучасну українську буденність, людей у

звичному урбаністичному середовищі, їхні відчуття, події, любов і радість, а також війну і страждання.

Сергій Жадан розповів про свої враження від роботи з ілюстраторкою так:

Ми з видавцем Святославом Померанцевим звернулися до художниці Катерини Косьяненко. Ми побачили її живопис і зрозуміли, що це те, що дуже точно співпадає з нашою темою. Це художниця з Києва. І то спроба поєднати сакральні образи (а це сакральний іконописний живопис) з якоюсь нашою соціальною складовою. Виходить надзвичайно цікаво [35].

Мітя Фєнічкін – ілюстратор, художник та дизайнер, який працює в графічній техніці, використовуючи кольорові, акварельні та графітні олівці. Його роботи виконанні в реалістичному стилі. Він має цікаву, виразну манеру, вміло використовує штрихування для формоутворення та композиції за рахунок продуманого накладання штрихів в одному напрямку. Часто, в своїй творчості звертається до сюрреалістичного зображення.

Ірина Цілик, авторка збірки Тонкий лід, яку проілюстрував художник, розповідає про свою співпрацю з ним так: “Він намалював серію малюнків, чорно-білі, всередині книжки. Частина з них виглядає досить документально. Це якісь кадри з нашого життя” [38].

На одній ілюстрації зображений чоловік авторки, військовий Артем Чех, сидячи на БТРі у позі Будди. Також, цікава ілюстрація в якій художник відсилається до відомої картини Боттічелі “Народження венери”, зображуючи Венеру серед руїн у вирві від снаряду.

Ось так поетка описує ілюстрацію для обкладинки: “Він намалював загалом мою кухню рано вранці, десь о четвертій-п'ятій ранку, коли небо ще рожеве і тривожне. І от на плиті там стоїть джезва, а з неї підіймається ця піна у вигляді такого собі ядерного грибка, такого вибуху тривожності” [38].

Гамлет Зіньківський – відомий харківський художник, який створює стріт-арти. Для його стилю характерні чіткість та графічність, сильний контраст між білим та чорним. У своїх роботах він піднімає філософські, морально-етичні та соціальні проблеми, а також створює мурали на тему війни.

Ілюстрації до збірки “Антена” Сергія Жадана виконані тушшю та лінерами, з додаванням акцентів червоним олівцем. Художник прямолінійно відтворює найяскравіші поетичні образи у своїй графічній, брутальній манері, яка вдало поєднується з художнім стилем письменника.

Отже, сучасна книжкова ілюстрація це не лише доповнення до тексту, а самостійний засіб інтерпретації літературного твору. Вона поглиблює зміст поезії, може передавати її емоційний та філософський сенс, створювати асоціативний простір, та спонукати читача до осмислення твору. Аналіз творчості сучасних українських ілюстраторів показує, що кожен із них формує власну художню мову та індивідуальний підхід до ілюстрування поезії, поєднуючи традиційні й сучасні техніки, реалістичні та символічні образи, декоративність. Саме завдяки такому різноманіттю сучасна українська книжкова ілюстрація є важливим явищем мистецької культури.

2.2. Процес виконання ілюстрацій на вірші Катерини Балашової

Сучасна українська поезія характеризується різноманітністю художніх засобів, стилів та тематики. Культурні, політичні та соціальні події мають великий вплив на митців, спонукаючи їх до рефлексії. У своїй творчості вони осмислюють та інтерпретують у виразній самобутній манері травматичний досвід, відтворюють складні почуття, емоції та концепції у метафоричній формі.

Однією із ключових тенденцій сучасної української літератури є посилення рефлексії над воєнним досвідом. Карколомні військові події, що почалися у 2014 році, в літературно-художньому просторі 2022 року зазнали ще інтенсивніших трансформацій та були глибоко переосмислені українськими митцями [16, с.2].

Для сучасного мистецького простору характерне значне посилення інтересу до української культури, мови, мистецтва, національної ідентичності. Поети активно досліджують та переосмислюють минулі історичні події та їхній вплив на сьогодення. У своїх творах вони висвітлюють такий колективний

травматичний досвід як Голодомор, Чорнобильська катастрофа, період радянського тоталітаризму.

Особливістю сучасної поезії є переосмислення національних культурних кодів та символів. Поети, використовуючи їх для відтворення нинішніх реалій та особистих переживань, надають їм нового змісту та сенсів.

Сучасна українська поезія руйнує шаблони через естетичну десакралізацію "музейних" культурних символів, здійснюючи своєрідний акт естетичного саботажу задля звільнення національної свідомості [15, с.4].

Така традиційно важлива сакральна символіка, як "степ", "хата", "хутір", заміняється урбаністичними і буденними маркерами на кшталт "вокзалу", "супермаркету", "спального району" [15, с.5].

Тематика сучасних поетичних творів різноманітна та багатогранна. Поряд з історичними та соціальними, поети також порушують складні філософські та морально-етичні теми. Також, активно досліджуються проблеми людини в теперішньому соціумі, інтимні переживання. "Сучасні українські письменники прагнуть не лише описати реальність, а й сприймати її крізь призму власного світогляду та інтерпретації." [24, с.2].

Ілюстроване поетичне видання це певною мірою співавторство поета і художника. В якому поєднується авторський художній текст та бачення ілюстратора втілене у візуально-образній формі. Це своєрідний симбіоз літератури та образотворчого мистецтва. "Інтерпретація в ілюстрації – це свого роду «переклад» якогось твору з мови одного виду мистецтва на мову іншого" [11, с.4].

Візуальна передача художніх поетичних образів це складна задача, яка потребує від художника професійних знань: розуміння законів композиції, колористики, вмілого формоутворення; та оригінального творчого мислення. Ілюстратор повинен вільно оперувати засобами художньої виразності, та застосовувати такі прийоми, які допоможуть створити ілюстрацію яка зацікавить глядача та спонукатиме його до роздумів. "Можна стверджувати, що велике

значення в успішності концептуальної ілюстрації відіграють яскравість та самобутність стилю митця" [36, с.8].

Суб'єктивне сприйняття ілюстратора, виражене в зображенні, яка сприймається читачем на рівні з поезією, доповнює та збагачує концептуальний зміст художнього тексту. Ілюстрація, за рахунок своєї візуальної образності, може відкрити нові шляхи для інтерпретації задуму твору, наштовхнути на більш глибоке осмислення ключових ідей та пошук нових смислів. Художні образи, експресія кольорів та контрастів посилюють емоційне враження від поезії.

Катерина Балашова, молода українська поетка, що народилася в Луганську. Її вірші сповнені тендітних сплетінь знайомих із дитинства скарбів, ароматів та образів. Катерина співзасновниця поетичного простору o.poetry в Києво-Могилянській академії та онлайн-проєкту re:virsh, що просуває поезію у стилі blackout [6].

Катерина розповідає про себе так: "Я зазнала впливу війни ще у 2014 році, коли моя сім'я була змушена вперше в житті залишити рідне місто й почати жити в невідомому для нас Львові. З тих пір я регулярно рефлексувала свій досвід переселенки у своїх текстах, малюнках, колажах, досліджуючи його вплив на своє дорослішання й формування особистості" [6].

Катерина пише поезію в стилі білого вірша, тобто без рими, але з використанням ритму і поділу на рядки (рис. А.1). Творчість поетки характеризується камерністю, інтимністю, дослідженням власних почуттів та емоцій, та увагою до внутрішніх станів людини. Авторка часто вдається до філософських роздумів, використовуючи чуттєві художні образи, висвітлює теми дорослішання, рефлексії над власними спогадами, тілесність і взаємозв'язок зі світом (рис. А.2).

Лірична героїня поезії, зазвичай вступає у внутрішній діалог: з собою, з іншими людьми, минулим або власним тілом. Вірші створюють тиху, меланхолійну атмосферу, але також вони мають виразну чуттєво-емоційну складову. Поезія не містить декларативності, натомість в ній відчувається щирість та інтимність. Поетка часто використовує образи тіла, дотику, фізичних

відчуттів, з метою передати різні психологічні стани: вразливість, близькість, відчай, радість, . Урбаністичні та побутові образи слугують для метафоричного зображення внутрішніх переживань та почуттів. У своїй поезії поетка часто осмислює такі теми, як дорослішання, близькість з іншими людьми, спогади, пам'ять і сьогодення (рис. А.3).

Для ілюстрування я обрала декілька віршів Катерини, написані в різні періоди.

Ілюстрування поезії це складний процес який включає в себе декілька етапів. І потребує від ілюстратора розуміння художньої мови, змісту та сенсу твору, правильного трактування метафор та символів, використаних поетом, а також чуттєво-емоційної складової твору, яку потрібно передати в ілюстраціях. Художник повинен вміло оперувати професійними знаннями, композиційними законами, технікою. Обирати такі засоби художньої виразності, за допомогою яких вийде найбільш цікаво та виразно візуально представити образи з поетичного твору.

Основні етапи створення ілюстрацій до поезії:

1.Концептуалізація: починається з ознайомлення з поетичним текстом, його осмислення та формування власного ставлення до концепції поезії. На цьому етапі визначаються ключові художні образи та ідеї, які в подальшому будуть візуально представленні в ілюстраціях. Продумується загальна концепція для серії робіт яка буде створювати спільне враження з поетичним твором.

2. Вибір техніки, стилістики та кольорової гами. Підбір техніки та стилістики на пряму залежить від вмінь і навичок художника, його власної манери та особистого підходу до створення зображень. Також вони мають відповідати та гармонійно поєднуватися з поезією, стилем її написання та емоційною атмосферою. Одним з найважливіших виражальних засобів в образотворчому мистецтві є колір. В ілюстрації він може мати умовний і символічний характер або використовуватися для створення емоційного настрою та відтворення почуттів.

Ілюстрації до поезій я виконувала в техніці цифрового живопису, імітуючи традиційні матеріали (рис. А.4). Я використовувала сюрреалістичну манеру для зображення художніх метафоричних образів з віршів (рис. А.5).

3. Вибір та підготування використовуваних художніх матеріалів, інструментів та програмного забезпечення. Матеріали залежать від обраної техніки: традиційної або сучасної. Для створення цифрових ілюстрацій я використала графічний редактор Clip Studio Paint. Він має весь необхідний функціонал та інструменти які дозволяють працювати з шарами, фільтрами, текстурами та імітувати традиційні живописні техніки.

4. Пошук референсів. Важливо перед роботою проаналізувати ілюстрації інших художників, знайти цікаві стилістичні, колористичні та композиційні рішення, які можна використати. Також потрібно обрати візуальні відповідники для зображувальних предметів та персонажів, щоб опиратися на них під час малювання.

5. Виконання ескізів. Цей етап передбачає продумування композиції зображень та вигляду основних образів. Створення різних варіантів композиційного розміщення елементів та вибір найвдаліших варіантів.

6. Створення ілюстрацій.

Працюючи над ілюстраціями я намагалася в повній мірі передати емоційний настрій та зміст поезії. А також власну інтерпретацію поетичних образів, візуально відтворюючи метафори та символи закладені авторкою (рис. А.6).

7. Фіналізація та підготовка до друку. На цьому етапі відбувається аналіз виконаних ілюстрації, їхнього загального враження, як серії робіт, відносно одна одної. Виправляються помилки та неточності.

Отже, створення ілюстрацій передбачає послідовне виконання етапів від ознайомлення з текстом та пошуку художнього рішення до виконання ескізів, створення завершених робіт і їх підготовки до друку. Важливу роль у цьому процесі відіграє вибір стилістики, техніки та кольорової гами, які мають гармонійно поєднуватися з характером поетичного твору та підсилювати його

емоційний вплив. Використання цифрових технологій і сучасного програмного забезпечення значно розширює можливості художника, дозволяючи експериментувати з формою, текстурою та композицією.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було розглянуто концептуальний зв'язок поетичного тексту та його ілюстрації, досліджено творчість сучасних українських ілюстраторів.

Поезія має в своїй основі складну художню мову, в якій, для відтворення ідей використовуються метафори, алюзії, а ключові ідеї висловлюються не буквально, а через підтекст. Тому ілюстрації повинні образно передавати метафоричні образи та символи не прямо, залишаючи для читача можливість власної інтерпретації.

Особливістю сучасної української поезії є посилення інтересу до культури мистецтва та минулого українців, національних культурних кодів, та їх переосмислення і використання для відтворення теперішніх реалій. Поети у своїх творах активно рефлексують над сучасними соціальними подіями, та відтворюють свої переживання та думки в поезії.

Українські ілюстратори вдаються до різноманітних живописних, графічних та цифрових технік у своїй творчості, показуючи високий рівень володіння матеріалами та технологією. Кожен художник має власний унікальний стиль, який вдало доповнює проілюстровані ним видання. Вони експерементують з стилістикою, формоутворенням, кольорами та композицією, що дозволяє створювати цікаві виразні зображення. Також ілюстраторам властиве правильне відтворення художніх поетичних образів, глибоке осмислення філософської складової, та відтворення психологічно - емоційного забарвлення твору, за допомогою кольору та контрасту у власній художній манері.

Ілюстровані сучасні поетичні збірки це гармонійне поєднання літератури та образотворчого мистецтва. Художники за допомогою яскравих візуальних

образів, відтворюють в ілюстраціях своє суб’єктивне враження від поезії, тим самим, збагачуючи її та допомагаючи читачеві глише осягнути художній твір.

ВИСНОВКИ

У дипломній бакалаврській роботі було проведено дослідження літературних джерел, які розкривають питання створення книжкових ілюстрацій, ілюстрування поетичних творів, стилістики, технології та концептуального зв'язку зображення та тексту.

Виявлено, що ілюстрація це важлива складова книги, яка може бути повноцінним інформаційним джерелом, на рівні з текстом, концептуально збагачувати художній твір, та підсилювати емоційний вплив на читача.

Мистецтво Ілюстрації опосередковане, та більшою мірою залежить від інформації, яка ілюструється. Стилістика ілюстрації, як елемента видання, повинна підпорядковуватися його жанру, цільовій аудиторії, змісту, емоційному забарвленню. Всі частини книги мають бути виконанні в одному стилі, кольоровій гамі, утворювати цілісну композицію та гармонійно поєднуватися з текстом.

Для сучасної сфери ілюстрування характерне стилістичне різноманіття та використання широкого спектру технік. Художники, у процесі створення ілюстрації застосовують велику кількість різних стилів, та прийомів, експерементують з формою, кольором, композиційними рішеннями, з метою досягнення найбільшої художньої виразності.

Серед сучасних ілюстраторів поширене використання цифрових технік. Адже, функціонал програмного забезпечення дозволяє оптимізувати та полегшити процес створення зображень. Графічні редактори мають велику кількість інструментів, текстур, функцій, які дозволяють вільно експериментувати та створювати нові стилістичні та технологічні прийоми.

Традиційні техніки такі як: акварель, гравюра, олівці, туш, поступаються сучасним плані оптимізації виробництва, але також мають великий попит серед книжкових видавництв, завдяки своїй унікальній естетиці.

Ілюстрування поетичного твору це складний процес який потребує від ілюстратора професійних компетентностей та глибокого аналізу художнього тексту, його ключових ідей та сенсу. Художня поетична мова складна та

багатогранна, зазвичай, вона не містить єдиного прямого трактування, а відкрита для різних способів інтерпретації. Тому ілюструючи поезію, важливо зображувати такі художні образи, які будуть створювати підсвідомі асоціації у глядача, та давати простір для власної інтерпретації і не обмежувати його уяву.

Суб'єктивне сприйняття художником поезії виражене в ілюстрації, може збагатити художній твір, та допомогти читачу глибше осягнути концептуальну та чуттєво - емоційну складові поезії.

Під час аналізу українських ілюстрованих поетичних збірок виявлено, що сучасним українським ілюстраторам властиві оригінальні композиційні та стилістичні рішення. Високий рівень володіння графічними та живописними техніками, та вдале відтворення емоційного настрою твору, почуттів, та ключових образів у власній манері, яка гармонійно поєднується з художнім поетичним виданням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабкіна О. І., Бабкіна М. І. Єдність вербально-візуальної інформації у дизайні друкованих видань // *Український мистецтвознавчий дискурс / Ukrainian Art Discourse*. Вип. 4, 2025. С. 8–16. DOI: https://doi.org/10.32782/uad.2025.4.1 [дата звернення: 06.04.2026].
2. Батрак В., Косинська А. Ілюстрація як спосіб візуальної комунікації // *Актуальні проблеми сучасного дизайну* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНУТД, 2024. С. 67–69. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/28296/1/APSD_2024_V2_P067-069.pdf [дата звернення: 09.04.2026].
3. Безугла Р., Олійник Д., Хрипун В. Сучасні тенденції у книжковій ілюстрації // *Актуальні проблеми сучасного дизайну* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНУТД, 2025. С. 238–241. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/31212/1/%D0%A2%D0%BE%D0%BC%202_2025-238-241.pdf [дата звернення: 08.04.2026].
4. Борисова С. В., Семенова Є. І. Цифрова ілюстрація як форма візуальної комунікації // *International scientific conference*. Częstochowa, 2023. С. 76–79. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-374-3-19
5. Видавництво Старого Лева : сайт. URL: https://vue.gov.ua/%D0%92%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D0%B0 [дата звернення: 08.04.2026].
6. Вірш дня: «А потім ми повернулися в дім, який нас чекав» // *WoMo*. URL: https://womo.ua/virsh-dnya-a-potim-mi-povernulisya-v-dim-yakiy-nas-chekav/ [дата звернення: 01.04.2026].
7. Давиденко Л. Засоби художньої виразності у книжковій графіці: традиції та інновації // *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2014. С. 115–118. URL:

https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/835 [дата звернення: 08.05.2026].

8. Дубрівна А. П., Єрмак І. О. Цифрова ілюстрація в контексті російсько-української війни // *Український мистецтвознавчий дискурс / Ukrainian Art Discourse*. 2023. Вип. 2. DOI: https://doi.org/10.32782/uad.2023.2.6
9. Дубрівна А. П., Крижанівська К. О. Художньо-образні засади digital-мистецтва в сучасній ілюстрації // *Технології та дизайн*. 2020. № 3 (36). URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/16393 [дата звернення: 07.04.2026].
10. Єжова О., Моторна Т. Дизайн сучасної книжкової ілюстрації в Україні: творча майстерня «Аґрафка» // *Актуальні проблеми сучасного дизайну* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНУТД, 25 квіт. 2024 р. С. 248–251. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/28422/1/APSD_2024_V2_P248-251.pdf [дата звернення: 03.04.2026].
11. Жукова Н. А. Книжкова ілюстрація як візуальна інтерпретація тексту // *Феномен культури постглобалізму* : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 26 листопада 2021 р. Маріуполь : Маріупольський державний університет, 2021. С. 70–75.
12. Зайцева В. І. Художня стилізація як основний виражальний засіб у різних жанрах образотворчого мистецтва // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 2. С. 165–169. DOI: https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2021.240002
13. Зінківський Гамлет // *Dumka.media*. URL: https://dumka.media/ukr/dossier/zinkivskiy-gamlet [дата звернення: 08.04.2026].
14. Кадоркіна Ю. О. Сучасна українська книжкова ілюстрація. Оформлення прози та віршованих збірок // *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-5

15. Колесник О. С., Каранда М. В., Яковенко В. М. Сучасна українська поезія як інструмент культурологічної рефлексії // *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. 2025. Вип. 30. С. 107–116. DOI: https://doi.org/10.34079/2518-1343-2025-15-30-107-116
16. Колкутіна В. В. Сучасна українська мілітарна література: онтологічний аспект // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75), № 5, ч. 1. DOI: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.1/59
17. Косьяненко Катерина Володимирівна // *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0 [дата звернення: 08.04.2026].
18. Кошка А. Д., Здор О. Г., Лихолат О. В. Ілюстрована книга в українському культурному просторі: між традицією та сучасністю (на прикладі авторського дизайну до твору Івана Франка) // *Український мистецтвознавчий дискурс / Ukrainian Art Discourse*. Вип. 3, 2025. DOI: https://doi.org/10.32782/uad.2025.3.8
19. Кучерява А. В. Техніки створення ілюстрацій у книжковому дизайні // *Культурні та мистецькі студії XXI століття* : науково-практичне партнерство : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 09 листопада 2023 р. Київ : НАКККіМ, 2023. С. 240–241.
20. Лукашук Христина // *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%9B%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BA [дата звернення: 08.04.2026].
21. Матвійчук Л. О. Книжкова ілюстрація XXI століття: від традицій до сучасності // *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих,*

гуманітарних та точних наук : матеріали наук. зб. Київ : КНУТД, 2024. С. 260–261. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/25172 [дата звернення: 03.04.2026].

22. Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю // *Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство*. 2015. № 1 (33). URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/6039 [дата звернення: 08.04.2026].
23. Микитів Г. В., Муравицька О. В. Концептуальна ілюстрація як візуальний інструмент вираження ідеї художнього твору // *Modern scientific space and learning in special conditions* : abstracts of the XXII International scientific and practical conference. Toronto, 2023. С. 137–140. URL: https://eu-conf.com/events/modern-scientific-space-and-learning-in-special-conditions/ [дата звернення: 08.04.2026].
24. Мовчан К. М., Петруняк Л. Сучасна українська література: відображення сучасних реалій та пошук ідентичності // *Освіта і наука*. 2024. Вип. 1 (36). С. 145–149. URL: https://msu.edu.ua/educationandscience/uk/2024/06/11/1362024/ [дата звернення: 08.04.2026].
25. Новік Г. В., Зємцова П. О. Сучасна ілюстрація. Видавництво «А-ба-ба-га-ла-ма-га» // *Теорія та практика дизайну*. 2021. Вип. 24. DOI: https://doi.org/10.18372/2415-8151.24.16296
26. Нотатки на берегах українських вод: про збірку Катерини Калитко «Відкритий перелом голосу» // *Читомо*. URL: https://chytomo.com/notatky-na-berehakh-ukrainskykh-vod-pro-zbirku-kateryny-kalytko-vidkrytyj-perelom-holosu/ [дата звернення: 08.04.2026].
27. Олійник Д. Українська ілюстрація: сучасні інтерпретації класичних форм // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 55, т. 3. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-3-7
28. Пазюк Р., Віщак Ю. *Основи графічного дизайну* : навч. посіб. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 16–24.

29. Плісак К. О. Ілюстрація як візуальне відображення ідеї літературного твору. 2023. URL: https://nauka-online.com/ru/publications/art-history/2023/5/01-19/ [дата звернення: 08.04.2026].
30. Пономаренко О. В., Кравченко О. В. Вплив абстрактних ілюстрацій у книжковому дизайні на читача // *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2024. DOI: https://doi.org/10.32782/uad.2024.4.5
31. Пушкар О. І., Андрющенко Т. Ю. *Ілюстрування* : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 128 с.
32. Readeat : сайт. URL: https://readeat.com/ [дата звернення: 08.04.2026].
33. Рибак К. Розробка книжкової ілюстрації віршованих творів «Вибране» Василя Стуса : кваліфікаційна робота бакалавра. Київ : Київський національний університет технологій та дизайну, 2023. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/24451 [дата звернення: 08.04.2026].
34. Сава В. І. *Основи техніки творення книги* : навч. посіб. Львів : Каменяр, 2000. 136 с.
35. Список кораблів 2019–20 // *Katerynko.com.ua*. URL: https://katerynko.com.ua/2020/04/spysok-korabliv-2019-20/ [дата звернення: 08.04.2026].
36. Хведчик В. Л., Сєдак О. І. Концептуальна ілюстрація як напрям сучасної книжкової графіки // *Технології та дизайн*. 2020. № 3 (36). URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/16400 [дата звернення: 08.04.2026].
37. Храмова-Баранова О. Л. Цифровий живопис: становлення та перспективи // *Культура і сучасність*. 2023. № 1. С. 49–55. DOI: https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2023.286781
38. Цілик І. «Це метафора того, як треба триматися і тримати одне одного» : про нову поетичну книжку : інтерв'ю // *Суспільне Культура*. URL: https://suspilne.media/culture/883575-ce-metafora-togo-ak-treba-trimatisa-i-

trimati-odne-odnogo-irina-cilik-pro-svou-novu-poeticnu-knizku/ [дата звернення: 08.04.2026].

39. Четверик В. К. Поезія як форма історичної пам’яті: події, культура, мова // Аргументи сучасної філології: історична та індивідуальна пам’ять : матеріали IV Міжнародної наукової конференції (18–19 квітня 2024 року). Харків, 2024. С. 407–414. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.11109026
40. Шалінський І. П. (уклад.). *Композиція видання: дизайн художньої літератури* : практикум : навч. посіб. для студ. спец. 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 92 с.
41. Школьна О. В., Черніченко К. П. Ефективність використання Adobe Photoshop у цифровому мистецтві // *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 131–133. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-30
42. Що таке шарж: мистецтво комічного перебільшення // *Style.co.ua*. URL: https://style.co.ua/shho-take-sharzh/ [дата звернення: 08.04.2026].
43. 50 сучасних українських ілюстраторів [електронний ресурс] // *Platfor.ma*. URL: https://platfor.ma/specials/illustrators/ [дата звернення: 08.04.2026].

ДОДАТКИ

Додаток А

як у цей сонячний день
щось може влучити
у твій дім крім проміння?
він надійно лежить
на дні спільного неба
хитається на межі
слів і великого болю
просто зараз
ракета перекинулась
на синицю:
вона сідає на дах
і хрипко цвірінькає
про своє.

Рис. А.1. Вірш “Як у цей сонячний день...”

ми так і стоятимемо ось тут,
врослі в бузок, мов духи.
по нас залишиться фотокартка,
вирваний з тексту параграф,
можливо, уламок новини.
до того, як сон піде,
серед нас з'явиться більше
суцвіть.
ті, хто отримають, п'ять пелюсток,
будуть на крихту щасливіші,
бо зродяться знов,
а ми пустимо всюди коріння
на пам'ять.

Рис. А.2. Вірш “Ми так і стоятимемо ось тут…”

куди йти коли світло ліхтаря
залишилось лише в пам'яті?
розбираємо його привид по
пелюстках мені тоненьку іскру на
щастя тобі електричне тепло на
пам'ять пече і сльозить так ніби
роздягаємо цибулину а сяйво від
неї виїдає тіні з кутиків очей з
віконних рам настільки яскравий
спогад засліплює так що й не
знаєш це досі вулиця світла чи вже
пірнула в мент на саме дно а
дорогу підсвічують розпечені очі

Рис. А.3. Вірш “Світло”

ми виростили себе на підвіконнях
– маленькі горнята світла із зерна
в пагін у стебло у щось по-своєму
невідоме нікому

Рис. А.4. Вірш “Зростання”.

говорити мовою сонця й проміння
промовляти іскрою та багаттям у
відповідь тримати в кишенях
насіння та землю щоби дарувати
й отримувати бути словами що
помітили одне одного на поверхні
тексту та встали поряд– малі
острівки значень у прямокутних
кордонах достатньо близькі щоб
тримати електричну напругу я й
досі бережу останні зернята на
дні найглибшої із кишень не
знаючи кому їх віддати чи варто
чи хтось їх захоче чи може я все
ще чекаю що ти ще маєш для
мене хоч трохи землі?

Рис. А.5. Вірш “Маніфест”

крапля 1 початок завжди
однаковий: видираєшся у сліпуче
назовні й падаєш, помираєш,
щойно з'явившись. не хвилюйся,
в тебе є квадрильйон спроб усе
виправити. крапля 26093 ось тут
стає все важче. пнешся з усіх
сил, але зашвидко гинеш,
врізаєшся в землю за долю
секунди: чому тут радіти крапля 1
009 807 431 падаєш плавно, з
удавано природженою легкістю, а
також не наодинці. може,
приземлишся на асфальт, або на
листок, або у місцинку поміж
котячих вух, або на волосся, або
на пальці на чийсь щоці. якщо
пощастить особливо — то комусь
на вії, роздрібнишся на ще
декілька крапель і — зазирнеш.
кінець різний щоразу

Рис. А.6. Вірш “Дощовите”

а потім ми повернулися в дім,
який нас чекав.
і це було найдивовижніше з див:
хто звелів йому хитко стояти
на крихкій камінній долоні?
чому він не розщепився зсередини
у простиглий каркас із цегли,
щойно ми вийшли за межі,
забравши своє густе мовчання,
спаковане в коробки з нової пошти?
чому підлога лащиться так,
ніби нічого не сталося,
а фіранки торкаються обличчя й рук, мов
тюлеві кішки хвостами з мережива?
цей дім урчить, самотній-голодний,
ніби радіє, що знайшов дорогу до нас;
плекавши наш відгомін, кімнати
обійняли собою наші речі й риси.
і ми посадили наші змертвілі тіла
за теплий обідній стіл,
поклали їх у шепіт води у ванній,
щоби опісля скрутитися
в утробній темряві ліжка
з надією народитися
вранці.

Рис. А.7. Вірш “А потім ми повернулися в дім…”